

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ Y TẾ

TRƯỜNG ĐẠI HỌC Y HÀ NỘI

ĐINH THỊ DIỆU HẰNG

**NGHIÊN CỨU THỰC TRẠNG BỆNH THOÁI HOÁ
KHỚP GỐI VÀ HIỆU QUẢ NÂNG CAO NĂNG LỰC
CHẨN ĐOÁN, XỬ TRÍ CỦA CÁN BỘ Y TẾ XÃ
TẠI HẢI DƯƠNG**

LUẬN ÁN TIẾN SỸ Y HỌC

HÀ NỘI, 2013

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ Y TẾ

TRƯỜNG ĐẠI HỌC Y HÀ NỘI

ĐINH THỊ DIỆU HẰNG

**NGHIÊN CỨU THỰC TRẠNG BỆNH THOÁI HOÁ
KHỚP GỐI VÀ HIỆU QUẢ NÂNG CAO NĂNG
LỰC CHẨN ĐOÁN, XỬ TRÍ CỦA CÁN BỘ Y TẾ
XÃ TẠI HẢI DƯƠNG**

**CHUYÊN NGÀNH: VỆ SINH XÃ HỘI HỌC VÀ TỔ CHỨC Y TẾ
MÃ SỐ: 62.72.01.64**

LUẬN ÁN TIẾN SỸ Y HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

GS.TS. Dương Đình Thiện

PGS.TS. Vũ Đình Chính

HÀ NỘI, 2013

MỤC LỤC

ĐẶT VẤN ĐỀ.....	1
CHƯƠNG 1:TỔNG QUAN TÀI LIỆU	3
1. 1. Giải phẫu khớp gối.....	3
1.1.1. Giới hạn của gối:	3
1.1.2. Giải phẫu khớp gối.....	3
1.1.3. Mặt khớp.....	5
1.1.4. Phương tiện nối khớp:	7
1.1.5. Màng hoạt dịch:	10
1.1.6. Cấu trúc và thành phần của sụn khớp.....	12
1.1.7. Giải phẫu xquang khớp gối bình thường:	16
1.1.8. Chức năng của khớp gối.....	18
1.2. Bệnh thoái hoá khớp	19
1.2.1. Định nghĩa bệnh thoái hoá khớp	19
1.2.2. Dịch tế học bệnh THK [30].....	19
1.2.3. Nguyên nhân và cơ chế bệnh sinh của thoái hoá khớp.....	20
1.2.4. Triệu chứng của bệnh THK gối:	29
1.2.5. Các biện pháp điều trị THK.....	34
1.3. Các yếu tố liên quan đến bệnh THK:	38
1.3.1. Yếu tố tuổi, giới và thoái hoá khớp.....	38
1.3.2. Yếu tố cơ học và chấn thương với THK	39
1.3.3. Sự béo phì.....	40
1.3.4. Yếu tố nội tiết:	41
1.3.5. Thoái hóa khớp thứ phát	41
1.4. Công tác chăm sóc sức khoẻ cho người dân vùng nông thôn.....	42
1.4.1. Vai trò của trạm y tế xã (TYT).....	42
1.4.2. Kiến thức về chẩn đoán và xử trí một số bệnh phổ biến tại cộng đồng của các cán bộ y tế tại trạm y tế xã.....	43
1.4.3. Tình hình chẩn đoán, điều trị bệnh THK gối tại y tế tuyến cơ sở.....	44
1.5. Tình hình nghiên cứu bệnh thoái hóa khớp gối	47
1.5.1. Thế giới.....	47
1.5.2. Ở Việt Nam.....	48
CHƯƠNG 2:ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	51
2.1. Đối tượng nghiên cứu	51
2.1.1. Địa điểm nghiên cứu:	51

2.1.2. Đối tượng nghiên cứu:.....	52
2.2. Phương pháp nghiên cứu:	53
2.2.1. Thiết kế nghiên cứu:.....	53
2.2.2. Cỡ mẫu và chọn mẫu nghiên cứu	54
2.2.2. Cỡ mẫu và chọn mẫu nghiên cứu	55
2.2.3. Giải pháp can thiệp:	56
2.2.4. Kỹ thuật thu thập thông tin:.....	57
2.2.5. Phương pháp phân tích số liệu:	65
2.3. Vấn đề đạo đức trong nghiên cứu:	65
2.4. Các chỉ số nghiên cứu	66
CHƯƠNG 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU	67
3.1. Mô tả thực trạng bệnh thoái hóa khớp gối ở người từ 40 tuổi trở lên tại 02 xã thuộc huyện Gia Lộc tỉnh Hải Dương năm 2008.	67
3.1.1. Đặc điểm của đối tượng nghiên cứu.....	67
3.1.2. Tỷ lệ mắc THK gối tại 02 xã, huyện Gia Lộc, tỉnh Hải Dương.....	68
3.1.3. Triệu chứng lâm sàng thoái hoá khớp gối:	68
3.1.4. Phân loại mức độ đau theo thang điểm Lesquesne	72
3.1.5. Liên quan giữa mức độ đau theo Lesquesne và sưng khớp	72
3.1.6. Liên quan giữa mức độ đau khớp theo Lesquesne và đau đầu xương khi khám	73
3.1.7. Hình ảnh Xquang của bệnh thoái hoá khớp gối:.....	73
3.1.8. Thoái hoá khớp gối và các yếu tố liên quan.....	77
3.2. Nhận xét về thực trạng chẩn đoán và xử trí bệnh thoái hoá khớp gối của cán bộ y tế (CBYT) tại các trạm y tế xã thuộc tỉnh Hải Dương	82
3.2.1. Đặc điểm chung của đối tượng nghiên cứu	82
3.2.2. Mô tả về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn của CBYT tại TYT xã.....	83
3.2.3. So sánh kiến thức về chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối của CBYT xã theo thâm niên công tác.....	85
3.2.4. So sánh kiến thức về chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối của CBYT xã theo trình độ	88
3.3. Đánh giá hiệu quả can thiệp	90
3.3.1. Đánh giá hiệu quả về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối theo thâm niên công tác:	91
3.3.2. Đánh giá hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối theo trình độ của CBYT xã.....	95
3.3.3. Đánh giá hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối của CBYT xã:	98

CHƯƠNG 4: BÀN LUẬN	101
4.1. Mô tả thực trạng bệnh thoái hóa khớp gối ở người từ 40 tuổi trở lên tại 02 xã thuộc huyện Gia Lộc tỉnh Hải Dương năm 2008.	101
4.1.1. Nhận xét đặc điểm chung của đối tượng nghiên cứu là người dân từ 40 tuổi trở lên tại 02 xã thuộc huyện Gia Lộc, tỉnh Hải Dương:	101
4.1.2. Tỷ lệ mắc THK gối trên lâm sàng của người dân từ 40 tuổi trở lên ở 02 xã thuộc huyện Gia Lộc, tỉnh Hải Dương.....	101
4.1.3. Mô tả về triệu chứng bệnh THK gối ở người từ 40 tuổi trở lên ở 02 xã huyện Gia Lộc tỉnh Hải Dương :	104
4.1.4. Một số yếu tố liên quan với bệnh thoái hóa khớp gối:	111
4.2. Nhận xét về việc chẩn đoán, điều trị, tư vấn bệnh THK gối của CBYT tại các trạm y tế xã	117
4.2.1. Đặc điểm chung của đối tượng nghiên cứu:	117
4.2.2. Mô tả về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối của CBYT ở TYT xã.....	121
4.2.3. So sánh về việc chẩn đoán, điều trị và tư vấn cho bệnh nhân THK gối của CBYT ở TYT xã theo trình độ và thâm niên công tác:	124
4.3. Đánh giá hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn cho CBYT xã:	130
4.3.1. Hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gối	131
4.3.2. Hiệu quả can thiệp về kiến thức điều trị bệnh THK gối	132
4.3.3. Hiệu quả can thiệp về kiến thức tư vấn bệnh THK gối.....	133
CHƯƠNG 5: KẾT LUẬN	135
5.1. Mô tả thực trạng bệnh thoái hóa khớp gối ở người từ 40 tuổi trở lên tại 02 xã thuộc huyện Gia Lộc tỉnh Hải Dương năm 2008.	135
5.2. Đánh giá hiệu quả mô hình can thiệp nâng cao năng lực chẩn đoán và xử trí bệnh thoái hóa khớp gối của CBYT xã tại tỉnh Hải Dương.	136
5.2.1. Về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn bệnh THK gối của CBYT xã trước can thiệp	136
5.2.2. Hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán, điều trị và tư vấn cho bệnh nhân THK gối của CBYT xã sau 1 năm:	136
CHƯƠNG 6: KIẾN NGHỊ	137
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC	138
ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	138
TÀI LIỆU THAM KHẢO	139

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng	Tên bảng	Trang
Bảng 3.1:	Đặc điểm của đối tượng nghiên cứu.....	67
Bảng 3.2:	Các triệu chứng cơ năng của người bệnh bị THK gối:	69
Bảng 3.3:	Các triệu chứng thực thể của người bị bệnh THK gối	70
Bảng 3.4:	Liên quan giữa mức độ đau theo Lesquesse và sưng khớp.....	72
Bảng 3.5:	Liên quan giữa mức độ tổn thương theo Lesquesne và đau đầu xương khi khám.....	73
Bảng 3.6:	Mô tả hình ảnh Xquang của bệnh nhân có THK gối và so sánh với nhóm chưa đủ triệu chứng chẩn đoán THK gối trên lâm sàng	74
Bảng 3.7:	Mối liên quan giữa hình ảnh Xquang với nhóm tuổi trong nhóm có THK gối.....	76
Bảng 3.8:	Liên quan giữa mức độ đau theo chỉ số Lesquesne và giai đoạn tổn thương khớp gối theo Kellgren và Lawrence trên Xquang	77
Bảng 3.9:	Liên quan giữa THK gối trên lâm sàng với nhóm tuổi	77
Bảng 3.10:	Liên quan giữa THK gối với giới tính.....	78
Bảng 3.11:	Liên quan giữa THK gối với chỉ số BMI	78
Bảng 3.12:	Thoái hoá khớp gối với tiền sử chấn thương khớp gối	79
Bảng 3.13:	Thoái hoá khớp gối với tình trạng kinh nguyệt của phụ nữ	79
Bảng 3.14:	Thoái hoá khớp gối với tiền sử sinh đẻ	80
Bảng 3.15:	Thoái hoá khớp gối với tính chất công việc	81
Bảng 3.16:	Thoái hoá khớp gối với trọng lượng thường mang/vác 1 lần.....	81
Bảng 3.17:	Đặc điểm chung của đối tượng nghiên cứu.....	82
Bảng 3.18:	Mô tả về kiến thức chẩn đoán bệnh THK của CBYT TYT xã	83
Bảng 3.19:	Mô tả về kiến thức điều trị bệnh THK của CBYT	84
Bảng 3.20:	Mô tả kiến thức tư vấn bệnh THK của CBYT	84
Bảng 3.21:	So sánh về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gối theo thâm niên công tác ...	85
Bảng 3.22:	So sánh về kiến thức điều trị bệnh THK gối theo thâm niên công tác	86
Bảng 3.23:	So sánh về kiến thức tư vấn bệnh THK gối theo thâm niên công tác....	87
Bảng 3.24:	So sánh về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gối theo trình độ chuyên môn của CBYT.....	88
Bảng 3.25:	So sánh về kiến thức điều trị bệnh THK gối theo trình độ chuyên môn của CBYT	89

Bảng 3.26: So sánh về kiến thức tư vấn bệnh THK gỏi theo trình độ chuyên môn của CBYT	89
Bảng 3.27: Đánh giá hiệu quả về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gỏi theo thâm niên công tác	91
Bảng 3.28: Đánh giá hiệu quả về kiến thức điều trị bệnh THK gỏi theo thâm niên công tác.....	92
Bảng 3.29: Đánh giá hiệu quả về kiến thức tư vấn bệnh THK gỏi theo thâm niên công tác:	94
Bảng 3.30: Đánh giá kiến thức chẩn đoán bệnh THK gỏi theo trình độ chuyên môn của CBYT	95
Bảng 3.31: Đánh giá kiến thức điều trị bệnh THK gỏi theo trình độ chuyên môn của CBYT	96
Bảng 3.32: Đánh giá kiến thức tư vấn bệnh THK gỏi theo trình độ chuyên môn của CBYT	97
Bảng 3.33: Hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gỏi	98
Bảng 3.34: Đánh giá hiệu quả can thiệp về kiến thức điều trị bệnh THK gỏi	99
Bảng 3.35: Đánh giá kiến thức tư vấn bệnh THK gỏi	100

DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ

Biểu đồ	Tên biểu đồ	Trang
Biểu đồ 3.1.	Tỷ lệ thoái hóa khớp gối.....	68
Biểu đồ 3.2.	Vị trí khớp gối bị tổn thương.....	68
Biểu đồ 3.3.	Mức độ đau theo thang điểm Lesquesne	72
Biểu đồ 3.4.	Phân bố BN theo giai đoạn tổn thương Xquang theo Kellgren và Lawrence	75
Biểu đồ 3.5.	Kiến thức chẩn đoán bệnh THK gối theo thâm niên công tác ... (theo 2 mức: tốt - khá và trung bình - kém)	85
Biểu đồ 3.6.	Kiến thức điều trị bệnh THK gối theo thâm niên công tác (theo 2 mức tốt - khá và trung bình - kém)	86
Biểu đồ 3.7.	Kiến thức tư vấn bệnh THK gối theo thâm niên công tác..... (theo 2 mức tốt - khá và trung bình - kém)	87
Biểu đồ 3.8.	Hiệu quả can thiệp về kiến thức chẩn đoán bệnh THK gối	98
Biểu đồ 3.9.	Hiệu quả can thiệp về kiến thức điều trị bệnh THK gối	98
Biểu đồ 3.10.	Hiệu quả can thiệp về kiến thức tư vấn bệnh THK gối.....	100

NHỮNG CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Tiếng Việt	Tiếng Anh
ACR	Hiệp hội Thấp khớp học Hoa Kỳ	American College of Rheumatology
ANA	Kháng thể kháng nhân	
ADSCc	Tế bào gốc chiết xuất từ mô mỡ tự thân	Adiposse Derived Stemcell
BMI	Chỉ số khối cơ thể	Body Mass Index
CBYT	Cán bộ Y tế	
COX-2	Cyclooxygenase - 2	Cyclooxygenase - 2
CSHQ	Chỉ số hiệu quả	
CSSK	Chăm sóc sức khỏe	
CSSKBD	Chăm sóc sức khỏe ban đầu	
HA	Hyaluronic Acid	Hyaluronic Acid
ICE	Interleukin 1 converrrting enzym	Enzym hoạt hóa interleukin 1
IL-1	Interleukin - 1	Interleukin - 1
IL-1 β	Interleukin - 1 β	Interleukin - 1 β
MMPs	Matrix metalloprotease	Matrix metalloprotease
MRI	chụp Cộng hưởng từ	Magnetic resonance imaging
NO	Nitric oxide	Nitric oxide
NOS	Enzym tổng hợp Nitric oxide	Nitric oxide synthetase
NSAIDs	Thuốc chống viêm, giảm đau không steroid	Nonsteroidal anti-inflammatory drugs
PGE2	Prostaglandin E ₂	
PGs	Proteoglycan	
THK	Thoái hoá khớp	
TIMP	Ức chế MMP	Tissue Inhibitor of Metalloprotease
TNF α	Yếu tố gây hoại tử khối u α	Tumor necrosis factor-alpha
TYT	Trạm Y tế	

ĐẶT VẤN ĐỀ

Thoái hoá khớp (THK) là hậu quả của quá trình cơ học và sinh học, làm mất cân bằng giữa tổng hợp và huỷ hoại của sụn và xương dưới sụn (cột sống và đĩa đệm). Sự mất cân bằng này có thể được bắt đầu bởi nhiều yếu tố như: di truyền, phát triển, chuyển hoá và chấn thương [3, 31].

Thoái hoá khớp có thể gặp ở nhiều khớp động, nhưng theo thống kê bệnh hay gặp ở những khớp chịu tải như khớp gối, khớp háng, cột sống. Khi khớp bị thoái hoá đến giai đoạn biểu hiện lâm sàng gây đau và hạn chế chức năng đi lại và sinh hoạt của người bệnh khiến người bệnh phải thường xuyên đi khám bệnh và điều trị, do vậy ảnh hưởng đến chất lượng cuộc sống và gây tổn hại đến kinh tế.

Theo một điều tra tại Mỹ, hơn 80% người trên 55 tuổi có biểu hiện thoái hoá khớp trên phim chụp xquang, trong đó có từ 10- 20% số người có triệu chứng hạn chế vận động [117]. Đặc biệt có khoảng vài trăm ngàn người không tự phục vụ được do bị thoái hoá khớp háng và chi phí cho điều trị 1 bệnh nhân bằng thuốc lên tới 141,98 đô la Mỹ trong 30 ngày. Ở Pháp, bệnh thoái hoá khớp chiếm khoảng 28,6% trong số các bệnh xương khớp, mỗi năm khoảng 50.000 người được ghép khớp háng nhân tạo.

Hiện nay, cùng với sự gia tăng tuổi thọ trung bình của người Việt Nam, các bệnh lý xương khớp, đặc biệt là THK gối là chứng bệnh hay gặp, càng cao tuổi bệnh lý càng diễn biến nặng, sau 40 - 50 tuổi, có thể xuất hiện biểu hiện của bệnh. Đây là bệnh không trực tiếp đe dọa tính mạng nên người bệnh và cộng đồng chưa quan tâm đúng mức, đặc biệt là người lao động chân tay. Trong tương lai, tỷ lệ này còn đang tiếp tục tăng cao vì sự gia tăng tuổi thọ. Nếu phát hiện và điều trị bệnh muộn thì hiệu quả không được như mong muốn, sẽ gắn liền với nghỉ việc, giảm năng suất lao động và hạn chế hoạt